

REMBRANDT, ACTEUR ALS PANTALONE, PEN EN PENSEEL, 19,3 X 13 CM, GRONINGER MUSEUM

Een vileine geilaard in zwierig sepia

ARJO PASSCHIER

Hier ziet U één van de kroonjuwelen uit de collectie van het Groninger Museum.

Een pen en penseel tekening van een kunstenaar van wie het noemen van enkel zijn voor naam al genoeg is. Aan het handschrift herkent men de meester.

Rembrandt was een geniaal en gepassioneerd tekenaar. Hij tekende met rietpen en voor de fijnere lijntjes, zoals hier in het gezicht, gebruikte hij een ganzenveer. De gelaagdheid die ontstaat door het over elkaar heen zetten van lijnen van verschillende dikte, wisselend van karakter, vette accenten aangebracht met penseel en het weglaten van lijnen en details, geeft de tekening een prachtig ritme en leidt ons oog naar de essentie. Onze blik haakt eerst aan op hoed en gezicht, trekt vervolgens omlaag naar de attributen om het middel en via het standbeen eindigen we bij de voeten om vervolgens weer omhoog te springen. Onderweg registreren we de houding en de emotie

De titel van de tekening *Acteur in de rol van Pantalone* maakt ons duidelijk dat we te maken hebben met een karakter uit de Commedia dell'Arte (Italiaans volkstheater.) Dit type theater reisde in de 16de en 17de eeuw door Europa en speelde op marktplaatsen, in herbergen en andere plekken waar veel volk op de been was. De karakters waren uitgesproken, grotesk en voor iedereen herkenbaar. Het verhaal stond in grote lijnen vast, verder werd er door de acteurs geïmproviseerd, aangemoedigd door het publiek.

Wie was Pantalone?

Als we goed naar de tekening kijken kunnen we de karaktereigenschappen zo aflezen.

Een man op leeftijd die een hoofse buiging maakt met zijn rechterhand devoot op zijn

hart alsof hij zich wil voorstellen. Zijn linkerhand houdt zijn mantel op de rug. Zo hebben we goed zicht op zijn attributen. Zijn geloken ogen, kromme neus en grimlach verraden meer dan enkel hoffelijkheid. Zijn gezichtsuitdrukking onthult zijn bedoelingen, in tegenpraak tot zijn lichaamstaal. Het venijn zit hem in de tanden. .

Terug naar de attributen om het middel: Rembrandt is hier nogal bezig geweest.

Om het middel heeft hij eerst met pen een kleptas, een beursje en in het verlengde van het standbeen een cilindrisch foedraal getekend. Later heeft hij met penseel het foedraal verlengd en aangezet. Vervolgens naast en over het beursje twee ballen getekend.

Hieruit kunnen we afleiden dat Rembrandt deze attributen heeft willen benadrukken.

Twee ballen en een foedraal (bewaarde hij daar misschien zijn fluit?) kunnen we niet anders interpreteren dan fallisch. Deze seksuele symboliek werd in Rembrandt's tijd niet zo banaal gevonden als nu. Deze verklaring is passend. Pantalone is tenslotte de personificatie van de gierige gemene koopman uit Venetië die onder de bruidsschat van zijn dochter probeert uit te komen, die zijn wellustige gevoelens voor jonge vrouwen etaleert en waarvan iedereen weet dat hij seksueel tot niets meer in staat is. Dit gedrag maakt hem lachwekkend en populair. We zien een onapetijtelijke uiting van de menselijke natuur. Een karikatuur. Een ieder herkent wel een Pantalone in buurman, baas of familielid en dat verklaart waarom dit één van de populairste karakters uit de Commedia dell'Arte is. Tijdens het carnaval van Venetië is hij nog steeds een veel uitgebeelde figuur, te herkennen aan zijn zwierige met rood gevoerde zwarte cape en masker met haviksneus.